

Prof. zw. dr hab. Helena Sęk
Profesor emerytowany
Uniwersytetu im. A. Mickiewicza
Adres prywatny:
Ul. Jawornicka 11a/34
60-161 Poznań

Poznań, dnia 19.12.2016 r.

**Ocena dorobku naukowego doktora Mateusza Goli
w związku z postępowaniem o nadanie stopnia naukowego
doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie psychologii**

Dr Mateusz Gola ukończył pięcioletnie studia psychologiczne na Wydziale Psychologii Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej w 2008 r. otrzymując tytuł magistra psychologii z wyróżnieniem. W latach 2008-2011 odbywał studia doktoranckie z psychologii w SWPS. Promotorem jego pracy magisterskiej i doktorskiej był prof. dr hab. Andrzej Wróbel specjalizujący się w neurofizjologii. Tematyka obu tych prac dotyczyła neurofizjologii (neurokognitywistyki) i skoncentrowana była na procesach uwagi. W przypadku doktoratu dotyczyło to elektrofizjologicznych wskaźników obniżenia sprawności uwagi w procesie starzenia i można założyć, że praca ta miała istotne znaczenie także dla psychologii klinicznej. Wydział Psychologii SWPS przyznał Habilitantowi stopień doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie psychologii z wyróżnieniem.

W okresie studiów doktoranckich odbył też 4-letnie studia podyplomowe z zakresu Terapii Poznawczo-Behawioralnej i uzyskał certyfikat terapeuty z tego zakresu. Uzupełniał także swoją wiedzę z zakresu informatyki. Ten sposób studiowania i zdobywania kompetencji naukowych i praktycznych wykorzystał w pełni w tworzeniu programu badań nad uwarunkowaniami problemowego korzystania z pornografii.

Jego zatrudnienia świadczą o tym, że harmonijnie łączył aktywność badawczą, dydaktyczną i praktyczną. Był współtwórcą laboratorium badań psychofizjologicznych i ścieżki kształcenia w SWPS z zakresu neurokognitywistyki.

W latach 2011-2014 był zatrudniony w Ośrodku Naukowo-Terapeutycznym „Ogrody Zmian” w Warszawie, w miejscu, które zainspirowało go do badań

prezentowanych w przewodzie habilitacyjnym i gdzie prowadził też badania z tego zakresu.

Obecnie jest adiunktem w Instytucie Psychologii PAN i w Interdyscyplinarnym Centrum Nowych Technologii UMK w Toruniu. Odbywa też studia post-doktorskie w Institute for Neural Computation, Swartz Center for Computational Neuroscience University of Kalifornia San Diego USA, gdzie kieruje zespołem badawczym Beta Band.

Prowadzi żywą wymianę naukową z ośrodkami zagranicznymi i kieruje zespołami badawczymi, w których powstają znaczące prace publikowane w wysoko punktowanych czasopismach naukowych.

Analiza i ocena dorobku habilitacyjnego

Dr Mateusz Gola opublikował 25 prac naukowych w tym 21 artykułów i 4 rozdziały w pracach zbiorowych, których jest jedynym autorem. Artykuły są w zdecydowanej większości przygotowane przez zespoły badawcze. W 13 pozycjach dr M. Gola jest pierwszym autorem. W zestawie publikacji dominują prace z listy JCR (15). Dla publikacji zbiorowych dobrze określono udział w nich Habilitanta zarówno ilościowy jak i treściowy. Bibliometryczne wskaźniki osiągnięć naukowych są bardzo wysokie.

Sumaryczne dane dla całego dorobku wynoszą wg listy JCR 51,74, a liczba punktów wg. MNISW – 504. Ponad połowa tych punktów dotyczy prac wchodzących do osiągnięcia naukowego. Indeksy cytowań są także wysokie i wykazują wyraźny wzrost w 2016 r.

Prawie wszystkie artykuły są publikowane w języku angielskim - 18 na 21 - natomiast rozdziały w książkach w języku polskim. Wśród czasopism zdają się dominować *International Journal of Psychofizjology* i *Journal of Neurosciences*. Ta preferencja języka angielskiego bardzo dobrze służy upowszechnieniu tych badań poza Polską i nawiązywaniu współpracy międzynarodowej, o czym Habilitant informuje dokładnie w autoreferacie.

Osiągnięcie naukowe

„Psychologiczne i kliniczne aspekty nałogowego korzystania z pornografii oraz koncepcja neuronalnych mechanizmów tego problemu”

Na osiągnięcie naukowe składa się 12 prac: 6 teoretycznych i 6 empirycznych. Prace te są bardzo dokładnie omówione w autoreferacie, który posiada strukturę obszernego rozdziału (54 s.) z bardzo bogatą bibliografią, rozdziału znakomicie uporządkowanego.

Po zaprezentowaniu narastającej popularności zjawisk pornografii i potrzeb osób zgłaszających się po pomoc w związku z problemowym używaniem pornografii stwierdza, że praktyka kliniczna (psychiatry, psychologa i seksuologa) napotyka w tym zakresie na poważne trudnienia. Wynika to z braku pogłębionych i wielostronnych badań naukowych nad problematycznym korzystaniem z pornografii. Doktor M. Gola pokazuje też w swoich studiach jak paradoksalne i wieloznaczne treści na temat częstości, jakości i mechanizmów korzystania z pornografii są obecne w dotychczasowej literaturze podjętego tematu. Wieloznaczność ta jest rażąca (por. pkt 1.3. Autoreferatu) i zdecydowanie utrudnia podjęcie badań nad zagadnieniami problemowego używania pornografii. Autor pokazał to bardzo wyraźnie cytując swoje prace i bardzo liczne pozycje innych autorów. Z wielości etykiet wybrał te, które sugerują mechanizmy kompulsywne i mechanizmy impulsywne. Wstępne badania sugerowały, że dominują mechanizmy kompulsywne i w związku tym zdecydował się ujmować problemowe używanie pornografii z perspektywy uzależnienia. Stąd w tytule osiągnięcia znajduje się określenie „nałogowe zachowania seksualne”. Jako ogólną ramę teoretyczną wybrał jednak definicję projektującą dla pojęcia „patologiczna hiperseksualność” (*Hipersexual Disorder*) stosowaną przez Kafkę (2010). Ujęcie to było rozważane w toku prac nad nową klasyfikacją zaburzeń psychicznych, nie została jednak uwzględniona w DSM-V ze względu na brak stosownych dowodów naukowych.

Problemy pacjentów z patologiczną hiperseksualnością nie można zaliczyć do obowiązujących klasyfikacji ICD-10 i DSM-V, a to ma bardzo poważne konsekwencje dla refundowanej opieki zdrowotnej. Tym samym doskonalenie badań w zakresie nałogowego używania pornografii ma nie tylko istotne znaczenie poznawcze, ale już teraz można stwierdzić, że badania te mogą mieć kluczowe znaczenie dla praktyki diagnostycznej i terapeutycznej. Praktycznym aspektem patologicznej hiperseksualności poświęca zresztą szczególną uwagę, co wyraźnie wynika z opisanej w Autoreferacie inspiracji badań i tła ich realizacji. Jest to znakomity przykład tego, że psychologia kliniczna jest dziedziną badań i praktyki, w której teoria i empiria służą praktyce, a praktyka zwrótnie wpływa na podejmowanie problemów naukowych. Habilitant w swojej refleksji nad rozwojem badań i praktyki wyraźnie pokazał te wzajemne relacje, co rzadko się zdarza.

Analizowane osiągnięcie badawcze to wieloaspektowy i wieloetapowy projekt badawczy. Dr M. Gola wraz ze współpracownikami postawił sobie trudny i złożony cel wymagający odkrycia mechanizmów neuronalnych i psychologicznych nałogowych zachowań seksualnych polegających na patologicznej hiperseksualności. Wymagało to podjęcia na wstępie decyzji o ograniczeniu grupy osób badanych do dorosłych, heteroseksualnych mężczyzn i koncentracji na przygotowaniu zgodnie ze wstępnymi założeniami teoretycznymi odpowiednich narzędzi badań.

Wynikiem „pierwszej ścieżki badawczej” była bardzo staranna, spełniająca najwyższe wymagania, adaptacja do warunków polskich dwóch kwestionariuszy. W publikacjach Habilitanta przedstawiono i udostępniono w Polsce (kwestionariusz dostępny online) *Sexual Addiction Screening Test*. Artykuł w *Psychiatrii Polskiej* jest przykładem wzorowej pracy nad treścią i psychometryczną adaptacją przesiewowego, bardzo przydatnego w badaniach i praktyce diagnostycznej narzędzia. Opracowano także i udostępniono online adaptację Kwestionariusza Pobudliwości Seksualnej. Program wymagał także stworzenia bazy zdjęć erotycznych opartej na naukowych wzorach, umożliwiającej badanie nie tylko dorosłych heteroseksualnych mężczyzn, ale także kobiet i osoby homoseksualne. Umożliwiło to w badaniach właściwych stworzenie dobrze dobranych grup porównawczych eksperymentalnych i kontrolnych.

W publikacjach poświęconych badaniu psychologicznych czynników poszukiwania pomocy przez osoby cierpiące z powodu problemowego używania pornografii (por. zwłaszcza publikacja 7) stworzono uzasadnione modele teoretyczne, w których istotnymi zmiennymi były przekonania OB na temat korzystania z pornografii. Stwierdzono zarówno na pacjentach (569 heteroseksualnych mężczyzn w tym 132 poszukujących pomocy) i studentach, że to nie zmienne ilościowe (częstość i czas), ale jakościowe przekonania i oceny powodują negatywne odczucia i symptomy (problemy w relacjach z partnerką, poczucie utraty kontroli i wzrost negatywnego afektu) decydują o poszukiwaniu pomocy.

Habilitant podaje na stronie 25 autoreferatu dane świadczące o tym, że badania te zostały pozytywnie ocenione przez zagraniczną społeczność naukową.

W pracach (siedem z dwunastu) dr M. Gola poszukiwał wraz z zespołem mechanizmów psychologicznych i neuronalnych nałogowego korzystania z pornografii.

Chodziło o wyjaśnienie, która z trzech koncepcji – a) zaburzenie kompulsywno-obsesyjne, b) zaburzenia kontroli impulsów czy c) uzależnienie od czynności jest typowe i różnicujące dla patologicznej hiperseksualności. W odejściu od myślenia w kategoriach nozologicznych Habilitant koncentruje się na mechanizmach neuronalnych. Wynika to między innymi z rys. 6. (autoreferat s. 27), na którym zabrakło formalnie mechanizmów psychologicznych pomiędzy symptomami a mechanizmami neuronalnymi, choć nazwy są psychologiczne, gdyż występują określenia dotyczące reaktywności i zdolności kontroli impulsów.

Do problemów relacji między neuronauką i psychologią jeszcze powrócę w dalszej części recenzji. Autor dyskutując problemy diagnostyki (wg. Strategii NIZP w USA) akcentując podejście medyczne nie wykorzystuje prezentowanego i propagowanego od wielu lat psychologicznego podejścia do diagnozy psychologiczno klinicznej obejmującej trzy poziomy: opisowy, wyjaśniający patomechanizm i określający czynniki pato- i salutogenetyczne.

Tym nie mniej Autor słusznie zakładał dla swoich badań naukowych, że trzeba podjąć próbę odpowiedzi na pytanie, jakie mechanizmy mogą powodować zachowanie hiperseksualne. Badania nad mechanizmami neuronalnymi zostały bardzo dobrze przygotowane pogłębioną analizą literatury tematu, co bardzo dobrze uporządkowało badania zespołu. Hipotezy dotyczyły wzorca aktywności brzuszego prądkowia na wskazówki nagród i samej nagrody, co miało gwarantować rozstrzygnięcie pytania czy osoby z problematycznym używaniem pornografii reprezentują wzorzec uzależnienia czy OCD. W tym celu wykonano znakomicie zaprojektowane badania eksperymentalne z wykorzystaniem funkcjonalnego rezonansu magnetycznego. Okazało się, że miały one charakter odkrywczy i oryginalny dzięki temu, że Habilitant z zespołem odróżnił dla wzrokowych bodźców erotycznych funkcję wskazówki zapowiadającej nagrodę od funkcji samej nagrody.

Badania kwestionariuszowe pacjentów z patologiczną hiperseksualnością i grupy kontrolnej wykazały istotne różnice w pomiarach ilościowych i jakościowych dotyczących uzależnienia i lęku jako cechy. W badaniach mechanizmów neuronalnych stwierdzono u pacjentów z patologiczną hiperseksualnością jedynie zwiększoną reaktywność brzuszego prądkowia na wskazówki zapowiadające bodźce erotyczne, ale nie na same bodźce, która korelowała z kwestionariuszowymi pomiarami zachowań

nałogowych. Pomiary w zakresie impulsywności seksualnej i kompulsywności nie wykazały istotnych różnic w między pacjentami i grupą kontrolną. Dr M. Gola uzyskał więc za pomocą bardzo precyzyjnych badań eksperymentalnych dowód uzasadniający na poziomie neuronalnym nałogowy mechanizm patologicznej hiperseksualności.

Ten odkrywczy program badań był realizowany przez 9 autorów różnej specjalności i afiliowanych w ośrodkach zagranicznych (3 USA i 1 Holandia) oraz w 3 ośrodkach polskich. (por. Gola, M. i inni [2016] *Can pornography be addictive.... bioRxiv*, 057083).

Bardzo przekonującym uzupełnieniem badań eksperymentalnych były badania typu *case study* 3 pacjentów, którzy korzystali z terapii poznawczo-behawioralnej i leczenia farmakologicznego nastawionego na zaburzenia lękowe przedstawione w publikacji (Gola, M. & Potenza, M.N. [2016] *Journal of Behavioral Addiction* 5 (3), 529-532). Udokumentowany spadek lęku wiązał się ze zmniejszeniem nasilenia korzystania z pornografii. Szkoda, że nie podano choćby ogólnych danych o celach i strategii terapii poznawczo-behawioralnej prowadzonej przez psychologów.

Z psychologicznego punktu widzenia ważne było potwierdzenie, że w patologicznej hiperseksualności istotną rolę odgrywa lęk, a seksualne zachowanie problemowe może służyć regulacji lęku i być czynnością zastępczą. Nieobojętne są także informacje o podjęciu przez badanych mężczyzn w toku terapii, seksualnych kontaktów pozamałżeńskich, co wywołało mieszane emocje, a w przypadku osoby C płatnych kontaktów seksualnych.

Modele teoretyczne przedstawione w publikacjach indywidualnych Habilitanta i wyniki badań empirycznych oraz *case study* zawierają też wiele sugestii dla dalszych badań zarówno nad mechanizmami neuronalnymi jak i psychologicznymi. Autor korzysta jednak w mniejszym stopniu z wiedzy o psychologicznych koncepcjach uzależnień. W podsumowaniu znaczenia wykonanych badań dla praktyki Habilitant koncentruje się bardziej na znaczeniu leczenia farmakologicznego nastawionego na obniżenie lęku, w mniejszym stopniu odnosi się do wskazań psychoterapeutycznych w wybranym nurcie oddziaływań.

Habilitant jest świadomy dokonań naukowych własnych oraz zespołu i ich znaczenia dla praktyki klinicznej w zakresie patologicznej hiperseksualności. Píše o tym wprost w autoreferacie na stronach 40-41 i można się z tym zgodzić. Świadomość

tę potwierdza także fakt, że zespół, którym kieruje dr M. Gola jest uznaną i cenioną grupą międzynarodowego środowiska badawczego, które prowadzi intensywną wzajemną wymianę informacji i publikuje w znaczących pismach światowych.

Udokumentowane w znaczących publikacjach o zasięgu międzynarodowym **osiągnięcie naukowe** wnosi istotny wkład wiedzy o mechanizmach patologicznych w zakresie funkcjonowania seksualnego, co rzutuje na dobrostan oraz wartość życia w ogóle i skłania do poszukiwania pomocy specjalistycznej. Badania były inicjowane przez potrzeby praktyki i stanowią podstawę do jej doskonalenia.

Uzupełniający dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny

Na dorobek ten składają się 4 anglojęzyczne publikacje z zakresu psychofizjologii i neuronauki. Dotyczą one mechanizmów neuronalnych procesów uwagi i kontroli ruchu. Badania nad aktywnością mózgu w trakcie fizycznego ruchu i jego kontroli wykonano w Institute for Neural Computation, Swartz Center for Computational Neuroscience University Kalifornia San Diego USA. Wyniki tych badań objaśniają zaburzenia adaptacji ruchu, co może mieć znaczenie dla niektórych schorzeń neurologicznych. Trzy publikacje dotyczą psychofizjologii przetwarzania twarzy i procesów emocjonalnych. W badaniach nad rozpoznaniem emocji w ekspresji twarzy okazało się, że sympatia i zaufanie zależy od łatwości rozpoznania tej ekspresji. Dla psychologa klinicznego szczególnie interesujące są badania nad przetwarzaniem emocji u pacjentów z rozpoznaniem schizofrenii. Wykazano badaniem potencjałów wywołanych, że chorzy ci nie różnią się od zdrowych w przetwarzaniu informacji. Są to wyniki zdecydowanie odmienne od tych, jakie uzyskują w badaniach behawioralnych.

Generalnie z badań tych wynika, że dr M. Gola podejmuje zwłaszcza w zakresie psychofizjologii ważne dla psychologii zarówno jako nauki i praktyki badania.

Dorobek naukowy Habilitanta jest także związany ze znaczną liczbą (7) realizowanych i finansowanych (przez NCN, Fundację Kościuszkowską, MNiSW) programów badawczych. Otrzymał międzynarodowe i krajowe nagrody za działalność naukową oraz wygrywał konkursy na stypendia dla młodych naukowców. Brał bardzo aktywny udział w międzynarodowych konferencjach naukowych.

Od 2010 roku współpracuje nieprzerwanie z zagranicznymi ośrodkami naukowymi, są to: University of Kalifornia San Diego USA, University of Yale USA,

University of Cambridge UK, University College London UK, Uniwersytet w Giessen, Niemcy i Donders Institute w Holandii. Jest też członkiem wielu międzynarodowych i krajowych towarzystw naukowych. W latach 2013 - 2014 był ekspertem w Narodowym Centrum Nauki.

Wypromował 8 magistrantów i był promotorem pomocniczym w 2 przewodach doktorskich. Współtworzył w SWPS ścieżkę dydaktyczną z neurokognitywistyki i prowadził między innymi zajęcia z psychofizjologii.

Dr M. Gola ma także osiągnięcia w popularyzowaniu wiedzy naukowej z zakresu funkcji mózgu i uzależnień seksualnych. Polegało to na konsultowaniu filmów i redagowaniu książek popularnonaukowych, na wystąpieniach telewizyjnych i radiowych oraz wypowiedziach w prasie. Do cennej formy popularyzowania wiedzy należy zaliczyć organizowane przez Habilitanta Dni Mózgu i prowadzenie specjalistycznej strony Internetowej.

Reasumując powyższą analizę dorobku doktora M. Goli można stwierdzić, że spełnia on w wysokim stopniu wymagania ustawowe. Bardzo wysokie wskaźniki bibliometryczne dokonań naukowych wynikają naturalnie z publikowania w znaczących czasopiśmie naukowych o zasięgu międzynarodowym i szerokiej współpracy z ośrodkami zagranicznymi.

Postęp w nauce liczy się jednak jakością dokonań powodujących istotny wkład do wybranej dziedziny wiedzy. Dr M. Gola odkrył i uzasadnił (w toku złożonych i wieloetapowych badań zespołowych), że istnieje problematyczne i patologiczne nadużywanie pornografii o cechach zachowań nałogowych. Mechanizm neuronalny tego zaburzenia jest taki sam jak w innych uzależnieniach behawioralnych. Jeżeli przyjmiemy się, że pornografia jest wprawdzie kontrowersyjnym, ale narastającym problemem społecznym można stwierdzić, że **osiągnięcie naukowe** w tym zakresie stanowi: a) znaczący wkład do wiedzy z zakresu psychologii wspartej w istotny sposób przez badania neuronauki i b) ma ważne implikacje dla praktyki terapeutycznej w tej dziedzinie oraz dla wspomaganie zdrowego rozwoju człowieka.

Z perspektywy psychologa klinicznego stwierdzam, że analizy psychologiczne dotyczące nałogowego używania pornografii pozostają w tle rozważań neuronaukowych. Dominuje mózg, a w tle jest istniejąca, bogata wiedza o psychologicznej diagnozie uzależnień i możliwych celach psychologicznych oddziaływań

terapeutycznych, o czym piszę powyżej w recenzji. Być może w sposobie uprawiania przez dr M. Golę nauki ujawnia się poważny dylemat współczesnej psychologii jako nauki społecznej dotyczący relacji między neuronauką a psychologią. Uwagi te nie umniejszają jednak generalnej opinii o wysokim poziomie osiągnięć naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych doktora Goli.

Podsumowując aktywność naukową Habilitanta jako badacza, organizatora, opiekuna i współpracownika młodej kadry stwierdzam, że dorobek doktora Mateusza Goli spełnia w wysokim stopniu wymagania ustawowe określone w art. 16 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym, a w szczególności rozporządzenie MNiSW z dnia 1 września 2011 r. (§ 4) w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Z przekonaniem popieram więc wniosek o nadanie doktorowi Mateuszowi Goli stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Prof. zw. dr hab. Helena Sęk